

KADRILJ FRÅN TORNA HÄRAD, SKÅNE

Upptecknad av Gerda Runnquist-Jakobson.

Kadriljen har av allt att döma varit en över hela Skåne utbredd och mycket omtyckt dans. I nordvästra Skåne tyckes den ha vunnit insteg först på 1870-talet, då den utträngde den där ännu brukliga »Fyrturen».

Kadriljen har utformat sig olika på olika platser. Det finnes en mångfald variationer. Den här nedan beskrivna har jag lärt mig av den gamle spelmannen Aug. Chronholm (född 1852 i Igelösa socken, Torna härad), sådan han mindes den från sin tidigaste barndom och framåt under alla de år han spelade på »julagillen» m. m. Han ansåg, att kadriljen i hans hembygd hade sin glanstid på 1860—1870-talet. Fram emot 1880-talet började den »sätta av» och förekom endast en, högst två gånger på ett gille. Det var polkan och mazurkan som trängde ut den, enligt Chronholm därför att de voro mera »taktfasta».

Även musiken har varierat mycket. Det finnes en mängd olika kadrilmelodier. Den, som här meddelas, är också lämnad av Chronholm och upptecknad av Rudolf Hansson, spelman i Tomelilla folkhögskolas dansgille. Till en början använde jag en annan melodi, men den ogillades av Chronholm. Han tyckte den var »torr och tunn». Och när han sedan med stelnade fingrar och lysande ögon drog sin speciella melodi, fick han mig nästan att tycka detsamma.

Kadriljen dansades av ett obegränsat antal jämna par, beroende på tillgång och utrymme, dock ej gärna under sex och åtta par.

Utgångsställning: I fyrkant.

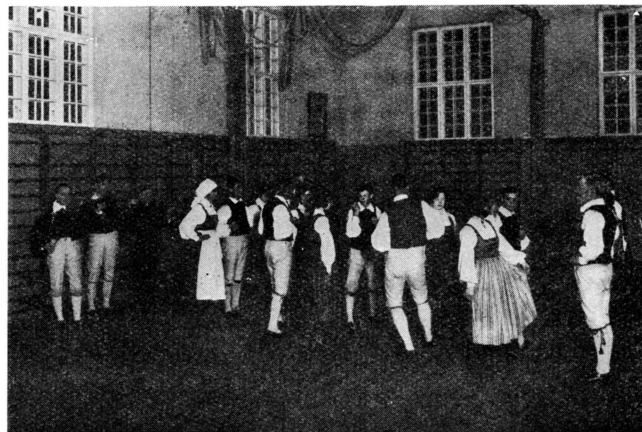
Fattning: Kavaljeren fattar med egen höger hand sin egen dams högra hand, framför.

Dansen ledes av spelmannen, som ropar ut, vad som komma skall, »Stora rongen», »Kararnas tur» etc.

Tur 1.

A. Stor rond. Alla paren bilda en stor ring, kavaljererna vända utåt, damerna inåt, samtliga hållande varandra i händerna, och dansa i ring med hoppsteg, först medsols (1—8) och därefter motsols tillbaka till utgångsplatsen (1—8).

B. Stöt. Samtliga par i premiärens båda linjer gå emot varandra, dam och kavaljer hållande varandra i hand, stanna ett ögonblick, lätt hälsande, framför de mötande och återvända baklänges till sina platser (9—16). Samma stöt utföres nu av sekonden (9—16).

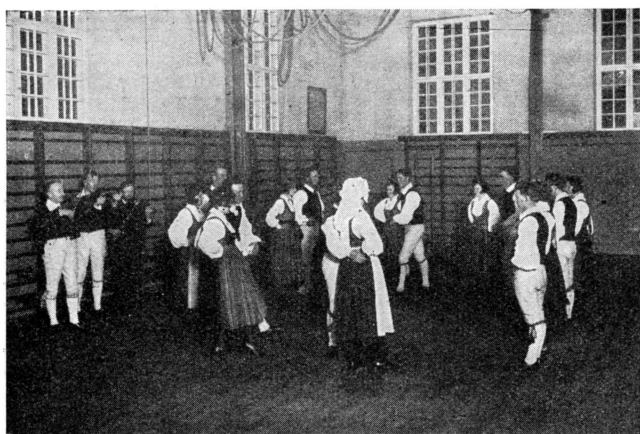

C. Figuré. Premiärens samtliga kavaljerer och damer figurera nu var för sig och oberoende av egen dam eller kavaljer emot det motstående paret (dam emot kavaljer) under fritt valda steg och gester, gå förbi och intaga varandras platser (17—24). De återvända på liknande sätt — kavaljeren nu till höger om sin egen dam — till egen plats (17—22), där kavaljeren svänger om med egen dam, antingen så, att de hålla varandra om livet och på axeln, eller så, att kavaljeren med vänster hand fattar damens vänstra och med sin högra arm om damens midja fattar hennes högra hand och »hurrar» om med henne ett varv motsols (23—24). Hela figurén upprepas (25—32, 25—32). Härvid bör iakttagas, att »hurringen» denna gång alltid utföres på det sist beskrivna sättet.

D. Damombyte. Utföres av premiären och fortsätter figurén omedelbart, i det att kavaljererna ännu en gång »hurra om» med sina damer på samma sätt (1—2) och sedan skicka dem över till motsatta linjens kavaljer, varvid de mötande damerna fatta varandra i höger hand. Kavaljeren svänger nu om »den nya» damen ett varv motsols på sist beskrivet sätt, skickar

henne tillbaka (hon gör åter handfattning med mötande dam) och svänger slutligen om med egen dam ett varv såsom nyss (3—8).

E. Stöt. Upprepas och utföres alldeles som ovan under avd. B. beskrivits, endast med den skillnaden, att det är *sekonden*, som denna gång börjar (9—16), varefter premiären upprepar detsamma 9—16.

F. Figuré. Utföres alldeles som ovan under avdelning C. beskrivits, men av *sekonden* (17—24, 17—24, 25—32, 25—32).

G. Damombyte. Utföres alldeles som under avdelning D. beskrivits, men av *sekonden* (1—8).

Tur 2.

A. »Tösernas tur». Alla damerna skynda inåt fyrkantens mitt, fatta varandras händer och bilda en inåtvänd ring, som dansar med gångsteg först medsols (1—8) och sedan motsols (1—8). Kavaljererna, som kvarstå på sina platser, markera under tiden takten genom att klappa i händerna och stundom även med en lätt stampning med ena foten, en à två gånger för varje takt.

B. Stöt, först av *sekonden* (9—16), sedan av premiären (9—16).

C. Figuré, dansad av *sekonden* (17—24, 17—24, 25—32, 25—32).

D. Damombyte, utföres av *sekonden* (1—8).

E. Stöt, först av premiären (9—16), sedan av *sekonden* (9—16).

F. Figuré, dansad av premiären (17—24, 17—24, 25—32, 25—32).

G. Damombyte, utföres av premiären (1—8).

Tur 3.

A. »Kararnas tur». Alla kavaljererna skynda inåt fyrkantens mitt, fatta varandras händer och bilda en inåtvänd ring, som dansar först medsols (1—8) och sedan motsols (1—8). Damerna, som kvarstå på sina platser, markera takten genom att klappa i händerna.

B—G. Stöt, figuré och damombyte utföres alldeles lika och i samma ordning som i tur 1, avdelning B—G beskrivits.

Tur 4.

A. »Var me' sin.» Var och en figurerar på stället för sin egen dam eller kavaljer under fritt valda steg och gester (1—8, 1—8).

B—G. Stöt, figuré och damombyte utföres lika och i samma ordning som i tur 2, avdelning B—G beskrivits.

Tur 5.

A. Stor rond. Dansas som i tur 1, avdelning A beskrivits.

B—G. Dansas som i tur 1, avdelning B—G beskrivits.

Dansen avslutas med allmän avtackning först för motstående par, sedan kavaljer för egen dam.

Själva dansen är lätt, men ordningen något villsam. Det gäller att ha tankarna med sig. Till stöd för minnet har man dels spelmansens tillrop vid början av de villsamaste ställena, dels musikens fyra olika repri-ser. Sålunda spelas första reprisen alltid till *avdelning A.* i varje tur samt till *damombytet*, andra reprisen alltid till *stöten*, tredje och fjärde repriserna alltid till *varje figuré*.

På många håll ville man omedelbart efter avtackningen fortsätta med en annan dans med samma dansande och samma uppställning. »När kadriljen va slut, slikkja di domm om mongen å velle ha mer», har en spelman uttryckt sig. Antingen var det någon av de dansande, som framställde en sådan önskan, eller också och vanligast, frågade spelmannen om de »tålde mer», och så spelade han upp, allt efter som han ansåg dem vid tillfället »tåla», en svingedans, en galoppad eller »Kiviks marknad». Denna sistnämnda dans var den vanligaste avslutningen på kadriljen i sydöstra Skåne.

På andra platser, t. ex. i trakten av Slimminge, dansades »Fria valen» omedelbart efter kadriljen.

KIVIKS MARKNAD

Upptecknad av Gerda Runnquist-Jakobson.

Utgångsställning: Parvis efter varandra i ring. Arm i arm, kavaljeren till vänster.

Tur 1.

Marsch parvis motsols, varunder kavaljererna stundom under musikens fyra första takter sjunga: »Kommen påga, kommen påga, ska vi gå te Hanna» (1—8).

På vissa håll togs musikens första repris om, varunder marschen antingen fortsattes i samma riktning, eller också gjordes helt om, och marschen gick med sols under åtta takter.

Tur 2.

A. Var och en figurerar på stället för sin egen dam eller kavaljer med fritt valda steg och gester (9—12), därefter omdansning parvis, varvid kavaljeren håller händerna om damens midja och hon sina på kavaljrens axlar (13—16).

B. *Damombyte*, som tillgår så, att varje kavaljer nu i stället figurerar mot den dam, som under tur 1 i marschen motsols gick bakom hans egen dam (9—12), därefter omdansning som ovan med den nya damen (13—16).

De båda turerna upprepas med de nybildade paren och dansen fortsätter så många gånger, att slutligen »var fått sin».

I nordvästra Skåne kallas denna dans »Monfarino» eller »De lilla rolia». Namnet »Kiviks marknad» förmodas vara en skämtsam anspelning på ombytet av damer. I Södra Åby kallas dansen »Skynda på». Tur 1 utföres där lika, men i tur 2 förekommer endast avdelning A, varefter damombyte äger rum utan någon figuré och dansen omedelbart börjar på nytt o. s. v. Till dansen sjöngs följande visa:

Tur 1:

%. Skynda på, skynda på, vi ha långa vägar gå! %.

Tur 2:

%. Hopp, min Annika, hopp min Annika, hopp min lilla Annika! %.

Härtill användes ungefär samma melodi som ovanstående till Kiviks marknad, men i stället för takterna 9—12 togos takterna 13—16 två gånger. Enligt Chronholm (se Kadrilj från Torna härad) skulle bruket att dansa »Kommen påga» (namnet »Kiviks marknad» kände han icke till) efter kadriljen ha tillkommit på senare tid än galloppaden och runtenom och förekom ej så ofta i hans hemort.

FRIA VALEN

Upptecknad av Gerda Runnquist-Jakobson.

Utgångsställning: Parvis i fyrkant.

A 1. Alla paren bilda ring och dansa med hoppsteg först åt ena (1—8), därefter åt andra hållet (1—8).

B 1. Var och en figurerar på stället för sin egen dam eller kavaljer med fritt valda steg och gester (9—16).

A 2. Paren bilda åter ring och dansa såsom under A 1, beskrivits (1—8, 1—8).

Under tiden går en av kavaljererna, vilken som helst, in i ringen, bjuder upp en av damerna och dansar om med henne därinne. Härvid brukar ofta förekomma ett skämt. Man låtsar bjuda upp en men

ångrar sig och vänder sig plötsligt mot en annan och svänger om med henne (1—8, 1—8).

B 2. De inuti ringen dansande återvända till sina ursprungliga platser, och figuré utföres som under B 1. beskrivits, men till annan musik (17—24).

A 2. och *B 2.* upprepas och fortsättes på liknande sätt, till dess alla kavaljererna bjudit upp. Sedan är det damernas tur att bjuda, och de begagna nu tillfället att hämnas och göra samma skämt vid uppbudningen. Allt för ofta bör detta dock ej förekomma, ty då förlorar skämtet sin spets. (Till B 2. användes omväxlande musik 9—16 och 17—24).

Till slut spelas marschen, och då promenera paren arm i arm motsols »golvet runt» (marschen två gånger).

KADRILJ FRÅN LANDSKRONATRAKTEN

Beskrivningen å denna dans har lämnats av Musikdirektören C. Carlberg i Landskrona, som sett den utföras i landskronatrakten. Dansen utfördes då i fyra egentliga turer (avdelningarna A här nedan) med mellan turerna inpassade serier av »stöt» och »figuré» (avdelningarna B—D). Dessa serier hade vanligast den ordningsföljd, det vill säga *stöt, figuré, stöt, figuré, stöt*, men kunde även ökas eller minskas i antal och längd allt efter som lusten föll på. — Musiken utgjordes av växlande kadrilmelodier, men stöt och figuré skulle helst dansas på sina särskilda melodier, vilket nödvändiggjorde att någon av de dansande med kommandorop angav turens ordning.

Uppställning: Paren uppställa sig i fyrkant.

Fattning: Kavaljeren fattar med egen höger hand sin egen dams höger hand, framför.

Steg: Vanliga gångsteg och hoppsteg omväxlande efter eget behag. Vid omdansning: »Hurrar» = Kadriljomdansningssteg.

Tur 1.

A. Stor ring. Samtliga paren bilda ring på följande sätt: Kavaljeren stiger innanför och framför, förbi egen dam (håller henne i handen hela tiden) och fattar med vänster hand bredvid stående parets dams vänstra hand. Kavaljererna vända utåt och damerna inåt ringen, alla hållande varandra i händerna, och ringdansa, först motsols (1—8) och därefter medsols (1—8), varefter kavaljererna, återkomna till sina platser, fatta sina damer och omdansa »Hurrar» (se kadriljomdansningssteg) med dem på stället (9—16).

B. Stöt. Premiärens kavaljerer fatta sina damers högra händer framför med egen höger, varefter linjerna gå, kavaljererna börjande med vänster och damerna med höger fot, fyra steg fram mot varandra. Kavaljer och dam göra antingen helt om med ett hopp eller hastigt helt om genom att med en snabb knyck snurra runt ett halvt varv på främre fotbladet, kavaljeren medsols och damen motsols, och därpå omedelbart nedsätta, kavaljeren den vänstra och damen den högra foten ett steg framför den andra, varefter paret hand i hand med ytterligare tre steg återvänder till

sin plats och gör helt om (17—20). Sekonden upprepar härpå stöten på samma sätt som för premiären beskrivits (21—24).

Ofta pläga de dansande, särskilt kavaljererna, vid helomvändningen omväxla genom att, i stället för att snurra på främre fotsulan, göra helomvändningen med ett högt luftsprång och därvid samtidigt slänga upp med benen. Iakttagandet av en viss högtidlighet vid fram- och återmarscherna ökar ytterligare den komiska kontrastverkan mellan dessa och de hastiga helomvändningarna.

C. Figuré. Premiärens kavaljerer och damer dansa, fullkomligt oberoende av varandra, emot damer och kavaljerer å motsidan, i det de under *allehanda figuréer, stampningar och upptåg* efter eget godtycke först röra sig framåt (25—26), därefter baklänges draga sig tillbaka ett par steg (27—28), så åter fram och vänster förbi till varandras platser, där de vända (29—32) och slutligen på liknande sätt — kavaljererna numera gående på höger sida om egen dam — återvända till egen plats (25—32).

Härefter omtages på nytt:

D. Stöt. Dock att sekonden denna gång börjar (33—36), efterföljd av premiären (37—40).

Tur 2.

A. Gräbbornas ring. Alla damerna bilda ring, fattande varandra i händerna, vända inåt ringen, samt ringdansa, först medsols (1—8) och därefter motsols (1—8), under det kavaljererna, kvarstående på sina platser, markera takten medelst handklappningar och stampningar med höger fot två gånger för varje takt. Då damerna återkommit till sina platser, fatta kavaljererna sina damer om livet och omdansa med dem medsols på stället (9—16).

Härefter följer:

B. Stöt. Börjad av sekonden (17—24).

C. Figuré. Dansas av d:o (25—32, 25—32).

D. Stöt. Börjad av premiären (33—40).